

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Store Afdeling)

26. november 2013*

»Appel — konkurrence — karteller — markedet for industrisække af plastik — moderselskabets ansvar for overtrædelse, der er begået af datterselskabet — hensyntagen til koncernens samlede omsætning ved beregningen af loftet for bøden — urimeligt langvarig sagsbehandlingstid ved Retten — princippet om effektiv domstolsbeskyttelse«

I sag C-58/12 P,

angående appel i henhold til artikel 56 i statuten for Den Europæiske Unions Domstol, iværksat den 27. januar 2012,

Groupe Gascogne SA, Saint-Paul-les-Dax (Frankrig), ved advokats P. Hubert og E. Durand,

appellant,

den anden part i appelsagen:

Europa-Kommissionen ved F. Castillo de la Torre og N. von Lingen, som befuldmægtigede, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt i første instans,

har

DOMSTOLEN (Store Afdeling)

sammensat af præsidenten, V. Skouris, vicepræsidenten, K. Lenaerts, afdelingsformændene R. Silva de Lapuerta, M. Ilešič, L. Bay Larsen og M. Safjan samt dommerne J. Malenovský, E. Levits, A. Ó Caoimh, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev, D. Šváby og M. Berger (refererende dommer),

generaladvokat: E. Sharpston

justitssekretær: fuldmægtig V. Tourrès,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 5. februar 2013,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 30. maj 2013,

afsagt følgende

* Processprog: fransk.

Dom

- 1 Med sit appelskrift har Groupe Gascogne SA (herefter »appellanten«) nedlagt påstand om ophævelse af den dom, der blev afsagt af Den Europæiske Unions Ret den 16. november 2011, Groupe Gascogne mod Kommissionen (sag T-72/06, herefter »den appellerede dom«), hvorved Retten frifandt Kommissionen for appellants påstand om delvis annullation og om ændring af Kommissionens beslutning K(2005) 4634 endelig af 30. november 2005 om en procedure efter artikel 81 [EF] (sag COMP/F/38 354 – Industrisække) (herefter »den anfægtede beslutning«), eller subsidiært om ophævelse af den appellerede dom i det omfang, den stadfæster størrelsen af den bøde, som appellanten blev pålagt ved denne beslutning.

Retsforskrifter

Forordning (EF) nr. 1/2003

- 2 Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i [...] artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1), som har afløst Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i [...] [artikel] [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81), fastsætter følgende i artikel 23, stk. 2, der har erstattet artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17:

»Kommissionen kan ved beslutning pålægge virksomheder og virksomhedssammenslutninger bøder, hvis de forsætligt eller uagtsomt:

- a) overtræder [...] artikel 81 [EF] eller 82 [EF] [...]

[...]

Bøden kan for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke overstige 10% af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår.

[...]«

Direktiv 83/349/EØF

- 3 Det fremgår af første betragtning til Rådets syvende direktiv 83/349/EØF af 13. juni 1983 på grundlag af [...] artikel [44, stk. 2, litra g), EF], om konsoliderede regnskaber (EFT L 193, s. 1), som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/51/EF af 18. juni 2003 (EUT L 178, s. 16, herefter »direktiv 83/349«), at dette bl.a. har til formål at samordne de nationale lovgivninger om årsregnskaberne for visse selskabsformer, især de selskaber, der indgår i helheder af virksomheder.

- 4 De virksomheder, der er underlagt forpligtelsen til at udarbejde konsoliderede regnskaber, defineres i nævnte direktivs artikel 1, stk. 1 og 2. I henhold til dette stk. 1 drejer det sig bl.a. om enhver modervirksomhed, som:

- »a) besidder flertallet af selskabsdeltagernes stemmerettigheder i en virksomhed (dattervirksomhed)

eller

- b) har ret til at udnævne eller afsætte et flertal af medlemmerne i en virksomheds (dattervirksomheds) administrations-, ledelses- eller tilsynsorganer og samtidig er selskabsdeltager i denne virksomhed

eller

- c) har ret til at udøve en bestemmende indflydelse over en virksomhed (dattervirksomhed), hvori den er selskabsdeltager [...]».
- 5 I henhold til samme direktivs artikel 16, stk. 3, »[skal] [d]et konsoliderede regnskab [...] give et pålideligt billede af aktiver og passiver, den økonomiske stilling samt resultatet for de virksomheder som helhed, der indgår i det konsoliderede regnskab«.

Twistens baggrund og den anfægtede beslutning

- 6 Appellanten er et aktieselskab i henhold til fransk ret, som siden 1994 har kontrolleret Gascogne Sack Deutschland GmbH, tidligere kaldet Sachsa Verpackung GmbH (herefter »Sachsa«).
- 7 Appellanten besidder direkte 10% af aktierne i Sachsa. Appellantens helejede datterselskab Gascogne Deutschland GmbH besidder de resterende 90% af aktierne i Sachsa.
- 8 I 2001 underrettede British Polythene Industries plc Kommissionen om, at der eksisterede et kartel inden for sektoren for industrisække.
- 9 Efter at have gennemført kontrolundersøgelser i løbet af juni 2002 indledte Kommissionen den administrative procedure den 29. april 2004, hvorefter den vedtog en klagepunktsmeddelelse mod flere selskaber, herunder bl.a. appellant.
- 10 Den 30. november 2005 vedtog Kommissionen den anfægtede beslutning, hvis artikel 1, stk. 1, litra k), bestemmer, at Sachsa og appellant har overtrådt artikel 81 EF, da førstnævnte fra den 9. februar 1988 til den 26. juni 2002 og sidstnævnte fra den 1. januar 1994 til den 26. juni 2002 har medvirket i en række aftaler og former for samordnet praksis inden for sektoren for industrisække af plast i Belgien, Tyskland, Spanien, Frankrig, Luxembourg og Nederlandene, som bestod i fastsættelse af priser og fælles prisberegningsmetoder, opdeling af markedet og fordeling af salgskvoter, tildeling af kunder, aftaler og ordrer, samordning af bud i forbindelse med visse udbud og udveksling af detaljerede oplysninger.
- 11 På dette grundlag pålagde Kommissionen i den anfægtede beslutnings artikel 2, stk. 1, litra i), Sachsa en bøde på 13,20 mio. EUR, idet Kommissionen præciserede, at appellant heraf hæftede som solidarisk ansvarlig for et beløb på 9,90 mio. EUR.

Den appellerede dom

- 12 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 23. februar 2006 anlagde appellant sag til prøvelse af den anfægtede beslutning. Appellanten nedlagde i det væsentlige påstand om annullation af denne beslutning, for så vidt som den vedrørte virksomheden, om ændring af beslutningen, for så vidt som den pålagde Sachsa en bøde på over 10% af dennes omsætning, subsidiært om nedsættelse af den bøde, som sidstnævnte og appellant selv var blevet pålagt med solidarisk hæftelse.
- 13 Til støtte for sit søgsmål påberåbte appellant sig tre anbringender. Med det første og principale anbringende blev det gjort gældende, at der var sket en tilsidesættelse af artikel 81 EF derved, at Kommissionen fejlagtigt havde pålagt appellant ansvaret for Sachsas praksis fra den 1. januar 1994 og dermed med urette havde gjort virksomheden solidarisk ansvarlig for betalingen af en del af den bøde, der var blevet pålagt sidstnævnte. Med sit andet og subsidiære anbringende gjorde appellant gældende, at Kommissionen havde tilsidesat dels artikel 81 EF ved at anlægge en urigtig fortolkning af begrebet virksomhed som omhandlet i denne artikel, dels artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 ved,

med henblik på fastlæggelsen af bødeloftet, med urette at tage udgangspunkt i den konsoliderede omsætning for den koncern, som appellanten står i spidsen for. Med det tredje og mere subsidiære anbringende blev det gjort gældende, at der var sket en tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet derved, at Kommissionen havde pålagt appellanten en uforholdsmæssigt stor bøde.

14 Ved skrivelse af 19. oktober 2010 anmodede appellanten om genåbning af den skriftlige forhandling som følge af, at der var tilkommet et nyt retligt element under sagens behandling, nemlig Lissabontraktatens ikrafttræden og nærmere bestemt artikel 6 TEU, der hævdede Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder (herefter »chartret«) op på samme niveau som den primære ret.

15 Under retsmødet, der fandt sted 2. februar 2011, gjorde appellanten, ud over de i stævningen påberåbte anbringender, en række anbringender gældende, der var baseret på chartret, og påberåbte sig bl.a., at der var sket en tilsidesættelse af uskyldsformodningen, som er knæsat i chartrets artikel 48. Herom udtalte Retten følgende i den appellerede doms præmis 27, 28 og 30:

»27 [S]agsøgerens anbringender vedrørende tilsidesættelse af princippet om uskyldsformodning og om retten til forsvar, som er sikret ved chartrets artikel 48, [...] er nye i forhold til de argumenter, som indgik i stævningen, og er ikke tilstrækkeligt tæt knyttet til de oprindeligt fremførte argumenter til, at de kan anses for at være en del af den normale udvikling i forhandlingerne i en retssag. Disse anbringender skal derfor anses for nye.

28 Det skal derfor afgøres, om ikrafttrædelsen den 1. december 2009 af traktaten om Den Europæiske Union og navnlig af denne traktats artikel 6, som giver chartret den samme juridiske værdi som traktaterne, udgør en ny retlig omstændighed, der kan begrunde, at der fremsættes nye anbringender. Det skal i den forbindelse bemærkes, at de af sagsøgeren påberåbte principper på tidspunktet for vedtagelsen af [den anfægtede] beslutning var omfattet af Unionens retsorden og var beskyttet ved denne som generelle EU-retlige principper [...]

[...]

30 På dette grundlag må det lægges til grund, at sagsøgeren ikke kan påberåbe sig de ændringer, der er indført i Unionens retsorden ved Lissabontraktatens ikrafttræden, til at gøre gældende under retsmødet, at der er sket en tilsidesættelse af chartrets artikel 48. [...]«

16 Med hensyn til de tre annullationsanbringender, som appellanten havde fremført i sit søgsmål, afviste Retten disse som ugrundede.

17 Hvad angår det første anbringende om, at appellantens fejlagtigt var blevet pålagt ansvaret for Sachsas praksis, erindrede Retten i præmis 69 og 70 i den appellerede dom indledningsvis om Domstolens praksis, hvoraf det fremgår, at der, hvor et moderselskab besidder 100% af kapitalen i et datterselskab, der har overtrådt konkurrencereglerne, foreligger en simpel formodning om, at det pågældende moderselskab faktisk udøver en bestemmende indflydelse på datterselskabets adfærd. Retten fastslog dernæst i præmis 72 i den nævnte dom, at det er ubestridt, at »sagsøgeren direkte og indirekte besad 100% af Sachsas aktiekapital, og at sagsøgeren derfor havde mulighed for at udøve kontrol med Sachsas adfærd på markedet«. Endelig undersøgte Retten i præmis 73-93 i den appellerede dom de argumenter, som appellantens havde anført for at bevise, at Sachsa bestemte sin egen markedspolitiske linje, og at virksomheden derfor var uafhængig. Retten bemærkede i præmis 74 i den nævnte dom, at »[o]m end visse af de af sagsøgeren fremførte faktorer indikerer, at Sachsa nød godt af en høj grad af selvstyre, forholder det sig ikke desto mindre således, at sagsøgeren greb ind i sit datterselskabs drift, at sagsøgeren pålagde datterselskabet vigtige begrænsninger i tilrettelæggelsen af dets adfærd på markedet, og at sagsøgeren derfor har udøvet en faktisk kontrol med sit datterselskab«.

18 Retten udtalte følgende i den appellerede doms præmis 93:

»Det følger således af gennemgangen af samtlige de beviser og argumenter, som sagsøgeren og Kommissionen har fremført, at sidstnævnte ikke foretog et urigtigt skøn ved at vurdere, at sagsøgeren udøvede en regelmæssig overvågning af driften af sit datterselskab, og ved at pålægge sagsøgeren ansvaret for den af datterselskabet begåede overtrædelse. Samtlige de beviser, som Kommissionen råder over, giver den nemlig i den foreliggende sag mulighed for at konkludere, at moderselskabet har udøvet faktisk kontrol med sit datterselskab, selv uden at Kommissionen behøver at støtte sig på formodningen om faktisk kontrol, som sagsøgerens besiddelse af 100% af Sachsas aktiekapital giver anledning til.«

19 Hvad angår det andet anbringende, som appellantens havde påberåbt sig til støtte for sit søgsmål, udtalte Retten følgende i den appellerede doms præmis 110-113 i forhold til den del af anbringendet, der angik en tilsidesættelse af artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003:

»110

[...] den i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 omhandlede øvre grænse for bødens størrelse skal beregnes på grundlag af virksomhedens omsætning i den forstand, hvori begrebet anvendes i konkurrencereglerne, dvs. den samlede omsætning for alle de selskaber, der indgår i den koncern, hvis holdingselskab er sagsøgeren.

111 [...] for at der kan tages hensyn til tallet for moderselskabets konsoliderede omsætning i forbindelse med anvendelsen af loftet på 10% af den pågældende virksomheds omsætning kræves det ikke påvist, at hvert enkelt datterselskab i koncernen ikke er selvstændigt, således at det selv bestemmer sin adfærd på markedet.

112 En hensyntagen til holdingselskabets konsoliderede omsætning [...] svarer ikke til at pålægge de datterselskaber, der udgør den koncern, som dette holdingselskab står i spidsen for, ansvaret for den konstaterede overtrædelse. Det i denne bestemmelse omhandlede loft har nemlig alene til formål at forhindre, at der pålægges en bøde, som er uforholdsmæssigt stor i forhold til den økonomiske enheds samlede størrelse på tidspunktet for beslutningens vedtagelse, idet denne samlede størrelse vurderes på grundlag af den samlede omsætning for de selskaber, der udgør selskabskoncernen [...]

113 Af denne grund kræver en hensyntagen til holdingselskabets konsoliderede omsætning med henblik på beregningen af loftet på 10% af den berørte virksomheds omsætning ikke, at de datterselskaber, der udgør koncernen, alle er aktive på det samme marked, eller at der foreligger en forbindelse mellem disse datterselskaber og overtrædelsen.«

20 Da Retten havde afsluttet sin gennemgang af alle de anbringender, som appellantens havde gjort gældende til støtte for sit søgsmål, frifandt den Kommissionen i det hele.

Parternes påstande og retsforhandlingerne for Domstolen

21 Appellanten har nedlagt følgende påstande for Domstolen:

— Principalt ophæves den appellerede dom.

— Subsidiært ophæves den appellerede dom, for så vidt som den har stadfæstet den sanktion, som appellantens er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning, og sagen hjemvises til Retten, eller bødens størrelse fastsættes direkte til et beløb, der ikke overstiger 10% af den samlede omsætning for appellantens selv og Sachsa, idet der herved lægges vægt på den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten.

- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.
- 22 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:
- Appellen forkastes.
  - Appellanten tilpligtes at betale sagens omkostninger.
- 23 Ved skrivelse af 11. september 2012 anmodede appellanten under henvisning til artikel 42, stk. 2, i Domstolens procesreglement, i den affattelse, der fandt anvendelse på dette tidspunkt, om genåbning af den skriftlige forhandling som følge af, at der var tilkommet en ny omstændighed, nemlig den alvorligt tabsgivende økonomiske situation, som appellanten befinder sig i.
- 24 Domstolen har i henhold til artikel 24 i sin statut og artikel 61 i sit procesreglement anmodet parterne, Europa-Parlamentet og Rådet for Den Europæiske Union samt medlemsstaterne om at besvare en række spørgsmål vedrørende de kriterier, der gør det muligt at vurdere, om varigheden af sag, der føres for Retten, kan anses for rimelig, samt de foranstaltninger, der kan afhjælpe følgerne af en uforholdsmæssigt lang varighed af en sådan sag.

Om appellen

Det første og andet appelanbringende

Parternes argumenter

- 25 Appellanten har med sit første appelanbringende kritiseret Retten for at have afvist anbringenderne om en tilsidesættelse af uskyldsformodningen og retten til forsvar, som virksomheden fremførte under retsmødet på grundlag af chartret, som for sent fremførte. Appellanten har kritiseret Retten for at have fastslået, dels at disse anbringender ikke var tilstrækkeligt tæt knyttet til de oprindeligt fremførte argumenter i stævningen til Retten, dels at EU-traktatens ikrafttrædelse ikke udgjorde en ny retlig omstændighed, der kunne begrunde, at sådanne anbringender kunne påberåbes efter indgivelsen af stævningen.
- 26 Appellanten har med sit andet appelanbringende kritiseret Retten for at have fastslået, at virksomheden alene af den grund, at den besad hele aktiekapitalen i sit datterselskab, dvs. Sachsa, kunne gøres ansvarlig for sidstnævntes konkurrencebegrænsende adfærd. Retten undlod herved at iagttage uskyldsformodningen, som er sikret ved chartrets artikel 48, og tilsidesatte sin forpligtelse til at begrunde sine domme.
- 27 Kommissionen har gjort gældende, at det første appelanbringende er åbenbart ugrundet.
- 28 Kommissionen finder, at det andet appelanbringende må afvises, da det ikke blev fremsat under førsteinstanssagen. Ifølge Kommissionen er dette appelanbringende ligeledes uden relevans, for så vidt som den, for at holde appellanten solidarisk ansvarlig for den af Sachsa begåede overtrædelse, ikke udelukkende støttede sig på den formodning om udøvelse af en bestemmende indflydelse, der var knyttet til appellants besiddelse af 100% af Sachsas aktiekapital. Under alle omstændigheder er dette appelanbringende grundløst.

Domstolens bemærkninger

- 29 Der skal foretages en samlet behandling af det første og det andet appelanbringende, som rejser spørgsmål om overholdelsen af uskyldsformodningen og retten til forsvar.
- 30 Hvad angår det første appelanbringende, som appellanten har gjort gældende til støtte for sin appel, og for så vidt som virksomheden har kritiseret Retten for at have fastslået, at de anbringender, der blev fremført under retsmødet på grundlag af chartret, ikke udgjorde en uddybning af de oprindeligt fremførte anbringender i stævningen, er det tilstrækkeligt at bemærke, at appellanten i sit appelskrift udtrykkeligt har anerkendt, at virksomheden ikke havde foretaget nogen eksplicit henvisning til chartret i sin stævning, men på dette trin af den skriftlige forhandling havde begrænset sig til at bestride, at det skulle være praktisk umuligt at føre bevis for en negativ omstændighed, såsom en mangel på instrukser fra et moderselskab til dets datterselskab. Appellanten har ligeledes erkendt, at det først var på et senere tidspunkt i procedurefasen, nemlig ved indgivelse af replikken, at virksomheden omtalte chartret i form af en henvisning til det strafferetlige legalitetsprincip, som fastsat i chartrets artikel 49.
- 31 Under disse omstændigheder kan appellanten ikke rejse tvivl om den vurdering, som Retten foretog i den appellerede doms præmis 27, ifølge hvilken de anbringender, som appellanten fremførte under retsmødet vedrørende en tilsidesættelse af princippet om uskyldsformodning og om retten til forsvar, som er sikret ved chartrets artikel 48, ikke var tilstrækkeligt tæt knyttet til de oprindeligt fremførte argumenter i stævningen til Retten til, at de kunne anses for at være en del af den normale udvikling i forhandlingerne i en retssag. Det var således med rette, at Retten anså sådanne argumenter for nye.
- 32 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt Lissabontraktatens ikrafttræden, som anført af appellanten, burde have været anset for en omstændighed, der var tilkommet under sagens behandling for Retten, og som i den egenskab ville have berettiget til fremførelse af nye anbringender i henhold til artikel 48, stk. 2, første afsnit, i Rettens procesreglement, skal der erindres om, at Domstolen allerede har udtalt, at denne ikrafttræden, der indbefatter integreringen af chartret i Unionens primære ret, ikke kan anses for et nyt retligt element i den forstand, hvori udtrykket er anvendt i artikel 42, stk. 2, første afsnit, i dens procesreglement. Domstolen har i denne sammenhæng fremhævet, at den selv før denne traktats ikrafttræden allerede flere gange havde fastslået, at retten til en retfærdig rettergang, således som den bl.a. fremgår af artikel 6 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, der blev undertegnet i Rom den 4. november 1950, udgør en grundlæggende rettighed, som Den Europæiske Union respekterer som et almindeligt princip i medfør af artikel 6, stk. 2, EU (jf. bl.a. dom af 3.5.2012, sag C-289/11 P, Legris Industries mod Kommissionen, præmis 36).
- 33 Denne fortolkning, som Domstolen har foretaget med henblik på anvendelsen af sit procesreglement, gælder tilsvarende for anvendelsen af de tilsvarende bestemmelser i Rettens procesreglement.
- 34 På denne baggrund må det første appelanbringende, som appellanten har anført til støtte for sin appel, forkastes som ugrundet.
- 35 Med hensyn til det andet appelanbringende, som appellanten har gjort gældende til støtte for sin appel, og for så vidt som virksomheden har kritiseret Retten for at have tilsidesat uskyldsformodningen, som er sikret ved chartrets artikel 48, ved at fastslå, at appellanten kunne gøres ansvarlig for den overtrædelse, der var begået af dennes datterselskab, dvs. Sachsa, eftersom virksomheden besad hele sidstnævntes aktiekapital, skal det bemærkes, at det følger af fast retspraksis, at en anerkendelse af en parts adgang til først for Domstolen at fremføre et anbringende, som parten kunne have fremført, men ikke fremførte for Retten, ville være ensbetydende med at give parten ret til at forelægge Domstolen en mere omfattende tvist end den, der blev forelagt Retten til afgørelse. Under en appelsag har Domstolen i princippet kun kompetence til at tage stilling til Rettens bedømmelse af de anbringender, der er blevet behandlet for den.

- 36 Følgelig må det andet appelanbringende, som appellanten har gjort gældende, afvises, for så vidt som det vedrører en tilsidesættelse af chartrets artikel 48.
- 37 For så vidt som appellanten under samme anbringende har gjort gældende, at Retten tilsidesatte sin begrundelsespligt ved ikke at besvare de argumenter, som virksomheden havde fremført for at bevise, at formodningen om faktisk udøvelse af en bestemmende indflydelse i praksis fungerer som en uafkræftelig formodning, skal der erindres om, at det følger af Domstolens faste praksis, at den pligt til at begrunde domme, der påhviler Retten i medfør af artikel 36 og artikel 53, stk. 1, i statuten for Domstolen, ikke pålægger den at foretage en udtømmende gennemgang af hvert enkelt af de argumenter, der er fremført af parterne i sagen. Begrundelsen kan således fremgå indirekte, forudsat at de berørte får kendskab til de grunde, som den appellerede dom hviler på, og at Domstolen råder over de til udøvelse af sin prøvelsesret nødvendige oplysninger under en appelsag.
- 38 Det var i denne henseende med føje, at Retten for det første i den appellerede doms præmis 69 og 70 erindrede om Domstolens faste praksis, som bekræftet af sidstnævnte efter Lissabontraktatens ikrafttræden (jf. bl.a. dom af 18.7.2013, sag C-501/11 P, Schindler Holding m.fl. mod Kommissionen, Sml., EU:C:2013:522, præmis 107-111), hvoraf det fremgår, at der, hvor et moderselskab besidder 100% af kapitalen i sit datterselskab, der har overtrådt konkurrencereglerne, foreligger en simpel formodning om, at det pågældende moderselskab faktisk udøver en bestemmende indflydelse på datterselskabets adfærd. I medfør af denne retspraksis er Kommissionen herefter i stand til at holde moderselskabet solidarisk ansvarligt for betalingen af den bøde, som er pålagt dets datterselskab, medmindre dette moderselskab, som det påhviler at afkræfte denne formodning, fører tilstrækkelige beviser med henblik på at godtgøre, at dets datterselskab optræder selvstændigt på markedet (jf. bl.a. dom af 19.7.2012, forenede sager C-628/10 P og C-14/11 P, Alliance One International og Standard Commercial Tobacco mod Kommissionen og Kommissionen mod Alliance One International m.fl., Sml., EU:C:2012:479, præmis 47).
- 39 Retten gennemgik for det andet i præmis 73-93 i den appellerede dom de argumenter, som appellanten havde anført for at bevise, at virksomheden ikke havde grebet ind i Sachsas drift. Selv om Retten i præmis 74 erkendte, at visse af disse argumenter indikerede, at Sachsa nød godt af en høj grad af selvstyre, konkluderede den i præmis 93, efter en detaljeret undersøgelse af de af parterne fremlagte beviser, at Kommissionen ikke havde foretaget et urigtigt skøn ved at vurdere, at appellanten udøvede en forskriftsmæssig overvågning af driften af sit datterselskab, og ved at pålægge appellanten et ansvar for den af datterselskabet begåede overtrædelse.
- 40 I modsætning til, hvad appellanten har gjort gældende, beviser den tilgang, som Retten anvendte i den appellerede dom, ikke, at formodningen om, at et moderselskab udøver en bestemmende indflydelse på sit helejede eller næsten helejede datterselskab, reelt har en uafkræftelig karakter.
- 41 Som Domstolen allerede har fastslået, betyder den blotte omstændighed, at en enhed i en given sag ikke fremlægger beviser, der kan afkræfte formodningen om, at et moderselskab faktisk udøver en bestemmende indflydelse på sit datterselskab, nemlig ikke, at denne formodning ikke i noget tilfælde kan afkræftes (dom af 29.9.2011, sag C-521/09 P, Elf Aquitaine mod Kommissionen, Sml. I, s. 8947, præmis 66).
- 42 For så vidt som appellanten har gjort gældende, at Rettens vurdering af de af virksomheden fremførte argumenter alene ud fra dens konklusion – i appellants øjne en negativ konklusion – beviser, at der foreligger en uafkræftelig formodning, må en sådan argumentation under disse omstændigheder forkastes (jf. i denne retning dommen i sagen Elf Aquitaine mod Kommissionen, præmis 67).
- 43 På baggrund af det ovenstående skal det andet appelanbringende forkastes, idet det delvist afvises og delvist er ugrundet.

Det tredje appelanbringende

Parternes argumenter

- 44 Appellanten har med sit tredje appelanbringende kritiseret Retten for at have anlagt en urigtig fortolkning af begrebet virksomhed ved at lægge til grund, at det var med rette, at Kommissionen, med henblik på beregningen af den øvre grænse for størrelsen af den i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 omhandlede bøde, anvendte den samlede omsætning for alle de selskaber, der indgår i den koncern, som appellanten var holdingselskab for. Ifølge appellanten kunne koncernens samlede omsætning alene have tjent som loft ved beregningen af den bøde, der blev pålagt som følge af en konkurrencebegrænsende praksis fra et af dens datterselskaber, såfremt hele denne koncern havde udgjort en enkelt virksomhed. Der er imidlertid hverken i den anfægtede beslutning eller i den appellerede dom gjort noget forsøg på at bevise, at der forelå en sådan enkelt enhed.
- 45 Ud over denne mangelfulde begrundelse begik Retten en retlig fejl ved i den appellerede doms præmis 108 at fastslå, at den samlede størrelse af en økonomisk enhed skal vurderes »på grundlag af den samlede omsætning for alle de selskaber, der udgør den koncern, som holdingselskabet står i spidsen for, eftersom alene den samlede omsætning for de selskaber, der udgør den nævnte koncern, kan give en indikation af den pågældende virksomheds størrelse og økonomiske styrke«. Retten sammenblandede herved begreberne koncern og virksomhed.
- 46 Kommissionen har gjort gældende, at dette appelanbringende er ugrundet. Det følger af fast retspraksis, at en virksomheds samlede omsætning giver en indikation af dens økonomiske betydning og indflydelse på markedet. Kommissionen finder derfor, at den med henblik på at fastsætte bødeloftet var berettiget til at støtte sig på den samlede omsætning for den koncern, som appellanten stod i spidsen for, således som det følger af de gældende regler om regnskabsmæssig konsolidering i EU-retten.

Domstolens bemærkninger

- 47 Artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 bestemmer, at Kommissionen kan pålægge virksomheder bøder, hvis de overtræder artikel 81 EF, under forudsætning af, at bøden for hver af de virksomheder, som har deltaget i overtrædelsen, ikke overstiger 10% af den samlede omsætning i det foregående regnskabsår.
- 48 Denne øvre grænse for bødens størrelse har til formål at undgå, at der pålægges bøder, som virksomhederne under hensyn til deres størrelse – således som denne, ganske vist omtrentligt og ufuldstændigt, fremgår af deres samlede omsætning – kan forudses ikke at være i stand til at betale. Der er således tale om en grænse, der finder ensartet anvendelse på samtlige virksomheder, og som er fastsat under hensyn til den enkelte virksomheds størrelse, med det formål at undgå bøder på et urimeligt og uforholdsmæssigt niveau (jf. bl.a. dom af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P, C-206/02 P, C-207/02 P, C-208/02 P og C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 5425, præmis 280 og 281).
- 49 Dette formål skal imidlertid kombineres med ønsket om at give bøden en tilstrækkeligt afskrækkende karakter, hvilket kan begrunde, at der tages hensyn til den omhandlede virksomheds størrelse og økonomiske styrke, dvs. de samlede ressourcer for ophavsmanden til overtrædelsen (jf. i denne retning dom af 17.6.2010, sag C-413/08 P, Lafarge mod Kommissionen, Sml. I, s. 5361, præmis 102 og den deri nævnte retspraksis).

- 50 Det er således den virkning, der tilstræbes over for den omhandlede virksomhed, der kan begrunde, at der tages hensyn til denne virksomheds størrelse og samlede ressourcer med henblik på at give bøden en tilstrækkeligt afskrækkende virkning, idet sanktionen ikke bør være ubetydelig i forhold til bl.a. virksomhedens økonomiske kapacitet (dommen i sagen Lafarge mod Kommissionen, præmis 104).
- 51 Når det drejer sig om at vurdere de økonomiske ressourcer for en virksomhed, der pålægges ansvaret for en overtrædelse af de EU-retlige konkurrenceregler, forekommer det på denne baggrund berettiget at tage hensyn til omsætningen for samtlige de selskaber, over for hvilke den omhandlede virksomhed har mulighed for at udøve en bestemmende indflydelse.
- 52 Navnlige hvor den virksomhed, der pålægges ansvaret for overtrædelsen, står i spidsen for en selskabskoncern, der udgør en økonomisk enhed, skal der tages hensyn til hele koncernens omsætning ved beregningen af den øvre grænse for størrelsen af den bøde, der er omhandlet i artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003.
- 53 Dette sidstnævnte tal udgør nemlig den bedste indikator for den berørte virksomheds evne til at mobilisere de nødvendige midler til betaling af bøden.
- 54 I denne henseende har de gældende regler om regnskabsmæssig konsolidering i EU-retten, som Kommissionen har gjort gældende, til formål at give et pålideligt billede af aktivmassen, den økonomiske situation samt resultaterne for samtlige de selskaber, der indgår i koncernen. Artikel 1, stk. 1, litra a), b) og c), i direktiv 83/349 pålægger således en forpligtelse til at udarbejde konsoliderede regnskaber for enhver modervirksomhed, der bl.a. besidder flertallet af stemmerettighederne i en dattervirksomhed, har ret til at udnævne eller afskedige medlemmer af en sådan virksomheds ledelses- eller tilsynsorgan eller har ret til at udøve en »bestemmende indflydelse« over en sådan virksomhed.
- 55 Det følger heraf, at Kommissionen, når den har ført tilstrækkeligt bevis for, at et selskab, der står i spidsen for en koncern, bør pålægges ansvaret for en overtrædelse, med henblik på at vurdere dette selskabs økonomiske kapacitet kan tage hensyn til dets konsoliderede regnskaber, i det omfang disse kan anses for at udgøre et relevant forhold for vurderingen.
- 56 På denne baggrund begik Retten ikke en retlig fejl ved at fastslå i den appellerede doms præmis 108 og 110, at den øvre grænse for størrelsen af den appellanten pålagte bøde med rette var blevet beregnet på grundlag af den samlede omsætning for alle de selskaber, der indgik i den koncern, som appellanten var holdingselskab for.
- 57 I modsætning til, hvad appellanten har hævdet, kan det ikke kræves af Kommissionen, at den, efter at have ført bevis for, at et moderselskab bør holdes ansvarligt for en overtrædelse, der er begået af dets datterselskab, skal påvise, at hvert enkelt datterselskab i koncernen ikke er selvstændigt, således at det selv bestemmer sin adfærd på markedet. Som Retten udtalte i den appellerede doms præmis 112, udgør pålæggelsen af ansvar over for et moderselskab for en overtrædelse, der er begået af et datterselskab, og forbuddet mod at pålægge en bøde, der overstiger 10% af den berørte virksomheds omsætning, to særskilte spørgsmål, der opfylder forskellige formål. Det tilkommer i givet fald det selskab, der finder, at den konsoliderede omsætning ikke afspejler den økonomiske realitet, at fremlægge oplysninger, der kan modbevise, at moderselskabet har kontrolbeføjelser.
- 58 Det tredje appelanbringende skal derfor forkastes som ugrundet, for så vidt som det vedrører såvel en retlig fejl begået af Retten som Rettens tilsidesættelse af sin begrundelsespligt.

Det fjerde appelanbringende

Parternes argumenter

- 59 Med dette appelanbringende har appellanten gjort gældende, at der i den foreliggende sag skete en tilsidesættelse af virksomhedens grundlæggende ret til at få sin sag pådømt inden en rimelig frist, som sikret ved chartrets artikel 47.
- 60 Appellanten har bemærket, at sagen for Retten begyndte den 23. februar 2006 og sluttede den 16. november 2011. Appellanten har fremhævet, at der mellem afslutningen på den skriftlige forhandling og den første information, som virksomheden modtog om sagens behandling, forløb en lang periode, hvor Retten var uvirksom.
- 61 Ifølge appellanten kan hverken sagens kompleksitet eller omfang eller antallet af involverede virksomheder eller processprog begrunde det totale fravær af sagsbehandling fra Rettens side i løbet af denne periode.
- 62 Appellanten har gjort gældende, at virksomheden, da den anlagde sag ved Retten til prøvelse af den anfægtede beslutning, valgte ikke at betale den pålagte bøde med det samme og til gengæld måtte acceptere at betale renter af bødeløbet og stille en bankgaranti. Den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid har medført en forøgelse af de omkostninger, der har været forbundet med denne fremgangsmåde.
- 63 Appellanten har derfor nedlagt påstand om, at Domstolen ophæver den appellerede dom, for så vidt som denne pålægger Sachsa en bøde, for hvilken appellanten er solidarisk ansvarlig, subsidiært nedsætter denne bøde under hensyntagen til den økonomiske byrde, som virksomheden har måttet bære som følge af tilsidesættelsen af dens ret til overholdelse af en rimelig sagsbehandlingstid.
- 64 Kommissionen har indledningsvis gjort gældende, at dette anbringende ikke kan antages til realitetsbehandling, da det ikke blev fremsat under retsmødet for Retten.
- 65 Vedrørende realiteten er Kommissionen af den opfattelse, at den passende afhjælpning i tilfælde af overskridelse af en rimelig frist i forbindelse med et søgsmål anlagt til prøvelse af en beslutning, der pålægger en virksomhed en bøde for overtrædelse af konkurrencereglerne, ikke er en nedsættelse af den pålagte bøde, men derimod et erstatningssøgsmål. Subsidiært finder Kommissionen, at såfremt Domstolen måtte fastslå, at der er sket en tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist, og at denne tilsidesættelse kræver en afhjælpning bestående i en bødenedsættelse, bør denne nedsættelse være symbolsk.

Domstolens bemærkninger

– Om formaliteten

- 66 Således som det fremgår af artikel 58, stk. 1, i statuten for Domstolen og af sidstnævntes praksis, har Domstolen inden for rammerne af en appelsag kompetence til at undersøge, om der under sagens behandling ved Retten er begået rettergangsfejl, som krænker appellants interesser (jf. bl.a. dom af 16.7.2009, sag C-385/07 P, Der Grüne Punkt - Duales System Deutschland mod Kommissionen, Sml. I, s. 6155, præmis 176).
- 67 Hvad angår den fejl, der er gjort gældende i forbindelse med det fjerde appelanbringende, skal der erindres om, at chartrets artikel 47, stk. 2, bestemmer, at »[e]nhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved

lov«. Således som Domstolen gentagne gange har fastslået, vedrører denne artikel princippet om effektiv domstolsbeskyttelse (jf. bl.a. dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 179 og den deri nævnte retspraksis).

- 68 I den egenskab finder en sådan ret, der var blevet fastslået før chartrets ikrafttræden som et almindeligt EU-retligt princip, anvendelse under et søgsmål til prøvelse af en kommissionsbeslutning (jf. bl.a. dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 178 og den deri nævnte retspraksis).
- 69 Selv om appellants kritik primært er rettet mod den periode, hvor Retten var proceduremæssigt inaktiv, som strakte sig mellem afslutningen af den skriftlige forhandling og indledningen af den mundtlige forhandling, gjorde virksomheden ikke under retsmødet for Retten gældende, at der var sket en tilsidesættelse af denne ret.
- 70 I modsætning til, hvad Kommissionen har gjort gældende, kan en sådan undladelse ikke medføre, at det fjerde anbringende skal afvises fra realitetsbehandling med henvisning til, at det først er fremsat under appelsagen. Selv om en part skal kunne gøre gældende, at der er sket en rettergangsfejl, fra det tidspunkt, hvor den pågældende finder, at der foreligger bevis for en tilsidesættelse af de gældende regler, er vedkommende nemlig ikke forpligtet til at gøre det på et trin, hvor de fulde virkninger af denne tilsidesættelse endnu ikke er kendt. Hvad angår navnlig en overskridelse af en rimelig sagsbehandlingstid er en appellant, som er af den opfattelse, at denne overskridelse krænker vedkommendes interesser, ikke forpligtet til ufortøvet at gøre denne krænkelse gældende. Den pågældende kan i givet fald afvente sagens afslutning for at få klarhed over den fulde varighed af denne og for således at råde over alle de oplysninger, der er nødvendige for at identificere den krænkelse, som vedkommende finder at have lidt.
- 71 Det fjerde appelanbringende, som appellant har anført til støtte for sin appel, kan således antages til realitetsbehandling.

– Om realiteten

- 72 Det skal indledningsvis bemærkes, at en overskridelse af en rimelig sagsbehandlingstid i sin egenskab af rettergangsfejl, der udgør en tilsidesættelse af en grundlæggende rettighed, ifølge Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol skal give den berørte part adgang til effektive retsmidler, som giver vedkommende mulighed for en passende genoprettelse (jf. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols dom af 26.10.2000, *Kudla mod Polen*, Reports of Judgments and Decisions 2000 XI, præmis 156 og 157).
- 73 Selv om appellant har nedlagt påstand om ophævelse af den appellerede dom og subsidiært om ophævelse af denne dom, for så vidt som den stadfæstede den bøde, som virksomheden blev pålagt, eller om nedsættelse af denne bøde, skal det bemærkes, at Domstolen allerede har fastslået, at den manglende overholdelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke kan føre til ophævelse af den appellerede dom i en situation, hvor der ikke foreligger nogen holdepunkter for, at den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten har haft indflydelse på sagens udfald (jf. i denne retning dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 190 og 196 og den deri nævnte retspraksis).
- 74 Denne retspraksis er især baseret på den betragtning, at en ophævelse af den appellerede dom ikke ville afhjælpe den af Retten foretagne tilsidesættelse af princippet om effektiv domstolsbeskyttelse i en situation, hvor den manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke har haft indflydelse på sagens udfald (dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 193).

- 75 I den foreliggende sag har appellanten ikke fremlagt nogen indicier for Domstolen, der kan godtgøre, at Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid har kunnet have indflydelse på udfaldet af den sag, som var blevet indbragt for denne.
- 76 Det følger heraf, at det fjerde appelanbringende, i modsætning til, hvad appellanten har nedlagt påstand om, ikke som sådan kan føre til, at den appellerede dom ophæves.
- 77 Appellanten har imidlertid gjort gældende, at den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten har haft bebyrdende økonomiske konsekvenser for virksomheden, og appellanten har på dette grundlag nedlagt påstand om ophævelse af den bøde, som virksomheden hæfter for som solidarisk ansvarlig.
- 78 På dette punkt kan Domstolen, henset til behovet for at sikre de EU-retlige konkurrenceregler iagttagelse, ikke udelukkende på grund af en tilsidesættelse af en rimelig sagsbehandlingstid give en appellant medhold i, at der kan rejses tvivl om den materielle rigtighed eller størrelsen af en bøde, når samtlige de anbringender, der er blevet gjort gældende til anfægtelse af de konstateringer, som Retten har foretaget vedrørende størrelsen af denne bøde og de former for adfærd, som pålægges en sanktion ved denne bøde, er blevet forkastet (jf. i denne retning dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 194).
- 79 Det følger heraf, at en manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid ikke i forbindelse med behandlingen af et søgsmål, der er anlagt til prøvelse af en kommissionsbeslutning, som pålægger en virksomhed en bøde for overtrædelse af de EU-retlige konkurrenceregler, kan føre til en hel eller delvis ophævelse af den ved denne beslutning pålagte bøde.
- 80 For så vidt som appellanten har nedlagt subsidær påstand om en nedsættelse af den bøde, som virksomheden hæfter for som solidarisk ansvarlig, som erstatning for det økonomiske tab, som appellanten hævder at have lidt som følge af den urimeligt langvarige sagsbehandlingstid ved Retten, skal det bemærkes, at Domstolen i en lignende situation oprindeligt imødekom en sådan påstand af procesøkonomiske hensyn og for at sikre en umiddelbar og effektiv afhjælpning af en sådan rettergangsfejl og således foretog en nedsættelse af bøden (dom af 17.12.1998, sag C-185/95 P, *Baustahlgewebe* mod Kommissionen, Sml. I, s. 8417, præmis 48).
- 81 Senere har Domstolen i forbindelse med en sag vedrørende en beslutning, hvorved Kommissionen fastslog, at der forelå et misbrug af en dominerende stilling, men ikke pålagde nogen bøde, udtalt, at Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid kan give anledning til en påstand om erstatning (dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 195).
- 82 Den foreliggende sag vedrører ganske vist en situation, som ligner den, der gav anledning til dommen i sagen *Baustahlgewebe* mod Kommissionen. Et erstatningskrav fremsat over for Unionen på grundlag af artikel 268 TEUF og artikel 340, stk. 2, TEUF udgør imidlertid – idet det kan dække alle de situationer, hvor der er sket en overskridelse af en rimelig frist for en retssag – en effektiv afhjælpning, som finder generel anvendelse med henblik på at gøre gældende, at der er sket en sådan tilsidesættelse, og at pålægge en sanktion herfor.
- 83 Domstolen bestemmer følgelig, at en tilsidesættelse fra en af Unionens retsinstansers side af dens forpligtelse ifølge chartrets artikel 47, stk. 2, til at pådømme de sager, som den får forelagt, inden en rimelig frist, bør imødegås med, at der indbringes et erstatningssøgsmål for Retten, idet et sådant søgsmål udgør en effektiv afhjælpning.
- 84 Det følger heraf, at en påstand om erstatning for det tab, der er forårsaget af Rettens manglende iagttagelse af en rimelig sagsbehandlingstid, ikke kan forelægges direkte for Domstolen inden for rammerne af en appel, men skal indbringes for Retten selv.

- 85 Hvad angår de kriterier, der gør det muligt at vurdere, hvorvidt Retten har iagttaget princippet om overholdelse af en rimelig frist, skal det bemærkes, at den rimelige karakter af fristen for afsigelse af dom bør vurderes på grundlag af omstændighederne i den enkelte sag, såsom sagens kompleksitet og parternes adfærd (jf. bl.a. dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 181 og den deri nævnte retspraksis).
- 86 Domstolen har i denne henseende præciseret, at listen over de relevante kriterier ikke er udtømmende, og at vurderingen af den nævnte frists rimelige karakter ikke kræver en systematisk undersøgelse af sagens omstændigheder i forhold til hvert enkelt af disse kriterier, når varigheden af proceduren fremstår som begrundet på baggrund af et enkelt af disse. Sagens kompleksitet eller den omstændighed, at appellant har udvist forhalende adfærd, kan således anvendes til at begrunde en frist, der ved første øjekast synes for lang (jf. bl.a. dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 182 og den deri nævnte retspraksis).
- 87 Ved undersøgelsen af disse kriterier skal der tages hensyn til det forhold, at det grundlæggende krav om retssikkerhed, som gælder for de erhvervsdrivende, og hensynet til at sikre, at konkurrencen inden for det indre marked ikke fordrejes, har stor betydning under en tvist om, hvorvidt der er sket en overtrædelse af konkurrencereglerne, ikke kun for appellant selv og dennes konkurrenter, men også for udenforstående på grund af de mange personer, der er berørt heraf, og de involverede økonomiske interesser (jf. bl.a. dommen i sagen *Der Grüne Punkt – Duales System Deutschland* mod Kommissionen, præmis 186 og den deri nævnte retspraksis).
- 88 Det vil ligeledes tilkomme Retten at vurdere såvel rigtigheden af det påberåbte tab som årsagssammenhængen mellem dette tab og den urimeligt lange varighed af den omtvistede retslige procedure ved at foretage en undersøgelse af de beviser, der i den anledning er fremlagt.
- 89 Det skal i den anledning fremhæves, at det i henhold til artikel 340, stk. 2, TEUF påhviler Retten – i tilfælde af et erstatningssøgsmål baseret på, at den har tilsidesat chartrets artikel 47, stk. 2, derved at den ikke har iagttaget de krav, der er knyttet til overholdelsen af en rimelig sagsbehandlingstid – at tage hensyn til de almindelige retsgrundsætninger, der finder anvendelse i medlemsstaternes retssystemer med henblik på at behandle søgsmål baseret på lignende tilsidesættelser. I den sammenhæng skal Retten bl.a. undersøge, om det er muligt at fastslå, at der ud over et materielt tab foreligger et immaterielt tab, som den berørte part måtte have lidt som følge af fristoverskridelsen, og som i givet fald bør gøres til genstand for en passende godtgørelse.
- 90 Det tilkommer derefter Retten, der er kompetent i medfør af artikel 256, stk. 1, TEUF, at tage stilling til sådanne erstatningskrav, idet den skal træffe sin afgørelse i en anden sammensætning end den, der behandlede den sag, som gav anledning til den procedure, hvis varighed kritiseres, og idet den skal anvende de kriterier, der er fastlagt i denne doms præmis 85-89.
- 91 Det må imidlertid konstateres, at varigheden af proceduren for Retten, som nåede op på næsten fem år og ni måneder, ikke kan begrundes af nogen af omstændighederne i den sag, der gav anledning til den foreliggende tvist.
- 92 Det fremgår bl.a., at perioden mellem afslutningen af den skriftlige forhandling, med Kommissionens indgivelse af duplik i februar 2007, og indledningen af den mundtlige forhandling i løbet af december 2010 varede omtrent tre år og ti måneder. Længden af denne periode kan ikke forklares ved sagens omstændigheder, det være sig tvistens kompleksitet, parternes adfærd eller opståede procedurespørgsmål.
- 93 Hvad angår tvistens kompleksitet fremgår det af undersøgelsen af den af appellant indgivne appel, således som denne er sammenfattet i denne doms præmis 13, at de påberåbte anbringender, om end de krævede en grundig undersøgelse, ikke frembød en særligt høj sværhedsgrad. Selv om omkring

femten adressater for den anfægtede beslutning anlagde sag ved Retten med påstand om annulation af denne, kunne denne omstændighed ikke forhindre Retten i at udlede essensen af sagsakterne og forberede den mundtlige forhandling inden for et kortere tidsrum end tre år og ti måneder.

- 94 Det skal fremhæves, at sagen i løbet af det nævnte tidsrum ikke blev afbrudt eller forsinket af, at Retten vedtog nogen form for foranstaltning med henblik på dennes tilrettelæggelse.
- 95 Med hensyn til parternes adfærd og opståede procedurespørgsmål kan det forhold, at appellanten i løbet af oktober 2010 anmodede om genåbning af den skriftlige forhandling, ikke begrunde den udsættelse på tre år og otte måneder, som allerede var forløbet siden afslutningen af denne. I øvrigt indikerer den omstændighed, at appellanten i løbet af december 2010 blev underrettet om, at et retsmøde ville blive afholdt i februar 2011, som generaladvokaten har anført i punkt 105 i forslaget til afgørelse, at denne hændelse kun har kunnet have en mindre indflydelse på den samlede varighed af sagen, eller endog forblev uden indvirkning på denne.
- 96 Henset til det ovenstående skal det fastslås, at sagsbehandlingen for Retten udgjorde en tilsidesættelse af chartrets artikel 47, stk. 2, derved, at den ikke iagttog de krav, der er knyttet til overholdelsen af en rimelig frist for afsigelse af dom, hvilket udgør en tilstrækkeligt kvalificeret tilsidesættelse af en bestemmelse, der har til formål at tillægge borgerne rettigheder (dom af 4.7.2000, sag C-352/98 P, Bergaderm og Goupil mod Kommissionen, Sml. I, s. 5291, præmis 42).
- 97 Det følger imidlertid af de betragtninger, der er anført i denne doms præmis 73-84, at det fjerde appelanbringende må forkastes.

Appellantens økonomiske situation

- 98 Appellanten har under retsmødet fremlagt oplysninger for Domstolen om virksomhedens aktuelle økonomiske situation, hvoraf det fremgår, at denne ikke er i stand til at betale den bøde, der er blevet pålagt ved den anfægtede beslutning. Ifølge appellanten kan disse argumenter, der tager sigte på at understøtte virksomhedens påstand om hel ophævelse eller subsidært nedsættelse af denne bøde, antages til realitetsbehandling, da de dels er knyttet til det forhold, at der er fremkommet en ny faktisk omstændighed som omhandlet i procesreglementets artikel 127, dels udgør en uddybning af det fjerde appelanbringende om tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist.
- 99 Kommissionen har gjort gældende, at disse argumenter må afvises som nye og, under alle omstændigheder, som ugrundede, da de ikke understøttes af beviser.
- 100 I den anledning skal der erindres om, at de for Domstolen iværksatte appeller alene kan vedrøre retsspørgsmål. For at vurdere appellanten evne til at betale den bøde, der er blevet pålagt af Kommissionen, ville Domstolen imidlertid skulle behandle faktiske spørgsmål, hvilket ikke er omfattet af dens kompetence inden for rammerne af en appelsag.
- 101 Desuden tilkommer det heller ikke Domstolen, når den træffer afgørelse i en appelsag, af billighedsgrunde at omgøre det skøn, som Retten har udøvet under sin fulde prøvelsesret vedrørende størrelsen af den bøde, som pålægges en virksomhed på grund af dennes overtrædelse af EU-reglerne (jf. bl.a. dom af 10.5.2007, sag C-328/05 P, SGL Carbon mod Kommissionen, Sml. I, s. 3921, præmis 98 og den deri nævnte retspraksis). Det følger endvidere af fast retspraksis, at Kommissionen ikke ved fastsættelsen af en sådan bøde er forpligtet til at tage hensyn til den pågældende virksomheds økonomiske situation, eftersom anerkendelsen af en sådan forpligtelse ville medføre uberettigede konkurrencemæssige fordele for virksomheder, der er mindre tilpasset markedsvilkårene (jf. bl.a. dommen i sagen SGL Carbon mod Kommissionen, præmis 100 og den deri nævnte retspraksis).

- ¹⁰² De af appellanten fremførte argumenter om virksomhedens økonomiske situation må derfor afvises og under alle omstændigheder forkastes som ugrundede.
- ¹⁰³ Det skal dog tilføjes, at appellanten – for så vidt som virksomheden finder, at der er en årsagssammenhæng mellem dens økonomiske vanskeligheder og Rettens tilsidesættelse af princippet om overholdelse af en rimelig frist for afsigelse af dom – kan gøre dette gældende inden for rammerne af et søgsmål, der iværksættes for Retten i medfør af artikel 268 TEUF og artikel 340, stk. 2, TEUF (jf. denne doms præmis 88-90).
- ¹⁰⁴ Det følger af samtlige de ovenfor anførte betragtninger, at ingen af de anbringender, som appellanten har gjort gældende til støtte for sin appel, kan tages til følge, og at appellen følgelig må forkastes i sin helhed.

Sagens omkostninger

- ¹⁰⁵ I henhold til procesreglementets artikel 184, stk. 2, træffer Domstolen afgørelse om sagens omkostninger, såfremt appellen forkastes.
- ¹⁰⁶ I henhold til procesreglementets artikel 138, stk. 1, der i medfør af samme reglements artikel 184, stk. 1, finder tilsvarende anvendelse i appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da Kommissionen har nedlagt påstand om, at appellanten tilpligtes at betale sagens omkostninger, og da appellanten har tabt sagen, bør det pålægges denne at bære sine egne omkostninger og betale Kommissionens omkostninger.

På grundlag af disse præmisser udtaler og bestemmer Domstolen (Store Afdeling):

- 1) Appellen forkastes.**
- 2) Groupe Gascogne SA betaler omkostningerne i forbindelse med denne appel.**

Underskrifter